

Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging afd. Bevelanden

't Heelblaadje

40^e jaargang, nummer 2023 - 3

Negentig jaar KNNV Bevelanden en Walcheren

De orchideeënveldjes van Kapelle

Broedvogelinventarisatie Den Inkel 2023

Foto op de voorpagina: Een deel van de plantenwerkgroep op de jubileumbank op de Valdijk. Foto: Justus van den Berg

Inhoud nummer 2023 – 3

Van de voorzitter	3
Negentig jaar KNNV Bevelanden en Walcheren	6
Agenda.....	8
De orchideeënveldjes van Kapelle	12
De Zwarte roodstaart	17
Tulpen.....jarenlang gevolgd.....	20
Paddenstoelen rond het huis	23
Broedvogel-inventarisatie Den Inkel 2023.....	30
Excursie Yerseke Moer, 25 maart 2023	38
Egeltjes in 's Heer Arendskerke	42
De vegetatie in de Rietput opnieuw onderzocht.....	45
KNNV Bevelanden.....	51

Bardgras. Foto Peter Meininger

Colofon

't Heelblaadje is een uitgave van KNNV-afdeling Bevelanden. Het verschijnt 4 keer per jaar en wordt aan alle leden en donateurs toegestuurd. Redactie: Karin Klip en Justus van den Berg (opmaak).

Kopij a.u.b. opsturen/e-mailen naar Karin Klip: kaatje82@zeelandnet.nl. Uiterste inleverdata: 1 maart, 1 juni, 1 september en 1 december. 't Heelblaadje verschijnt (uiterlijk) ongeveer 14 dagen na deze data.

Van de voorzitter

Door: Johan Eckhardt

In deze inleiding komt het Zwaakse Weel rapport, het Heelblaadje en wijzigingen in het bestuur aan de orde en ik sluit af met een natuurbeleefmoment.

Het Zwaakse Weel rapport.

Als je een veldonderzoek doet en daar een verslag van maakt, dan is er een soort regel dat het aantal uren veldwerk gelijk is aan het aantal uren dat nodig is om een rapport te schrijven. Vorig jaar is het veldwerk verricht, uren heb ik samen met anderen naar mossen en planten gezocht. Het was erg leuk om te doen, maar als ik dan denk aan het werk dat Jan Willem, Gerard, Mart en Justus hebben gedaan! Uren moet dat gekost hebben. Het resultaat mag er wezen, zoals eenieder van u heeft kunnen zien. Iedereen die het Heelblaadje normaal ook ontvangt, heeft het nu ook gehad. Iedereen een gedrukt exemplaar op sturen zou wel kostbaar worden en het bestuur heeft besloten dat degenen die het nummer digitaal hebben ontvangen, een gedrukt exemplaar kunnen krijgen. Een mailtje naar de secretaris en daarin aangeven of je het op wilt halen of uitgereikt wil krijgen via jouw werkgroep en het wordt geregeld. Bram heeft het verslag op de website geplaatst en het is ook opgeslagen in de kennisbank.

Namens de hele vereniging allen die eraan gewerkt hebben, bedankt voor dit werk!

Het Heelblaadje

Truus heeft aangegeven te stoppen met de redactie van het Heelblaadje. Karin gaat verder maar wel met een mederedactielid. Bij deze een oproep, wil je helpen met de redactie van het Heelblaadje, meld je aan bij de voorzitter of secretaris. We gaan zelf ook mensen aanspreken, als je graag wilt kun je beter jezelf opgeven, de kans bestaat anders dat een ander eerst gevraagd wordt en het gaat doen en dan moet je weer jaren wachten op een nieuwe kans om dit leuke werk aan het Heelblaadje te kunnen doen.

Bestuurszaken

Het bestuur wil dat nieuwe leden sneller en beter opgenomen worden in onze vereniging. Het plan is nog niet af, in grote lijnen ziet het plan er als volgt uit: een half jaar tot een jaar na aanmelding krijgt een nieuw lid een mail met een aantal vragen. Naar aanleiding van de antwoorden doet het bestuur een voorstel om beter mee te kunnen doen. Nodig is daarvoor dat iedere werkgroep een of twee mensen aanwijst die nieuwe leden wegwijs maakt in de werkgroep. We verwachten dat we op deze manier onze vereniging hechter kunnen maken. In de werkgroepvaardersvergadering van oktober zullen we dit plan bespreken.

Op de vorige ledenvergadering is het bestuur gevraagd een plan te maken om de bestedingen en de aanwezigheid van het Tigghelaarfonds transparanter te maken. Dit plan is ook zo goed als rond en zal op de ledenvergadering van april 2024 besproken worden ter goedkeuring.

Femke stopt wegens te drukke werkzaamheden met haar bestuursfunctie, we zullen op gepaste wijze haar bedanken en afscheid van haar nemen. In 2007 volgde ze Wim de Wilde op in het bestuur. Ze heeft altijd meegedacht en vooral haar kennis van het wetboek was erg handig. Moest het bestuur iets opschrijven dan keken we naar Femke en ze deed het altijd. Het bestuur zal haar missen. Daarnaast was ze voorzitter van de planologie werkgroep. Veel tijd heeft ze besteed aan het schrijven van zienswijzen, maar het grote succes was het procederen tegen het verwijderen van lepelaarsnesten in het Sloe. Gewonnen en met als uitkomst een fors bedrag om de lepelaar te beschermen. Als je flapjes ziet aan een hoogspanningsdraad om vogels te attenderen op gevaar denk dan aan Femke. Het bestuur bestaat nu uit drie leden. We zoeken dus twee leden.

Het is voor de vereniging goed als er nieuwe bestuursleden bijkomen. Denk erover na en als je wilt: meld je aan. Uiteraard kun je ook gevraagd worden. Onze voorkeur gaat uit naar aanmelden.

Afsluiting met een Natuurbeleefmoment

De plantenwerkgroep was het km hok aan het inventariseren bij de vuilstort in Kruiningen. We zagen op de inrit van de puinverwerker een grasje staan, Baardgras uit een vogelvoermengsel werd er geroepen. Ik dacht even aan Hazenstaartje, dat had ik paar weken daarvoor in Zuid-Frankrijk gevonden. Beter kijken maakte het duidelijk, het was Baardgras. Het stond op een plaats waar absoluut geen vogels gevoerd zouden worden. Ik heb het grasje meegenomen en met Heukels vanaf de eerste tabel gedetermineerd. Ik hoor tot de mensen die soms vastlopen in de determinatietabel van bloeiende grassen. Deze keer bij de achtste of negende splitsing een positieve keuze. Het was Baardgras. Onder het binoculair gelegd, de aartjes waren precies zoals de aartjes in de flora getekend waren. Mooi! Een natuurbeleefmomentje.

Het bestuur Johan Eckhardt

Negentig jaar natuurstudie en natuurbescherming in Zeeland

Symposium op zaterdag 15 april 2023

Negentig jaar KNNV Bevelanden en Walcheren

Door Justus van den Berg

Negentig jaar geleden werden in Zeeland afdelingen opgericht van wat toen nog de Nederlandse Natuurhistorische Vereniging heette. In diezelfde tijd ontstonden hier ook afdelingen van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie. Deze gebeurtenissen markeren het begin van de moderne natuurstudie en natuurbescherming in Zeeland.

Sindsdien is de kennis van het planten- en dierenleven in onze provincie geweldig toegenomen. Vrijwilligers van de Zeeuwse natuurverenigingen en werkgroepen hebben een belangrijk aandeel gehad in het verwerven van die kennis en er vaak zelfs een voortrekkersrol bij vervuld. Dat geldt ook voor acties en activiteiten gericht op de bescherming van die natuur.

Dezelfde bank als de Valdijk maar dan ten noorden van Middelburg langs het kanaal (Foto Anton van Haperen)

Op 15 april 2023 is een symposium gehouden in de filmzaal van de provincie Zeeland. Arnold van Vliet hield een lezing over “De maatschappelijke betekenis van natuuronderzoek door vrijwilligers”. Bijzonder was ook de lezing over de wieren in de Oosterschelde door Mart Karremans. Daarnaast waren er presentaties over vleermuizen, roofvogels en bloemdijken.

Tot slot was er een discussie over de uitdagingen voor Zeeuwse natuurvrijwilligers in de komende decennia, onder leiding van Rob van Westrienen (directeur Het Zeeuwse Landschap). Er liggen toch nog wel grote uitdagingen.

Ter markering van het feest zijn banken geschonken aan Staatsbosbeheer, Het Zeeuwse Landschap en Natuurmonumenten. Deze zijn inmiddels geplaatst, met dank aan een financiële bijdrage van de provincie, Het Zeeuws Landschap en de aanwezigen.

Agenda

De activiteiten staan vermeld per werkgroep. Ook anderen dan de eigen werkgroepleden zijn welkom om deel te nemen aan lezingen, inventarisaties en excursies. Voor details van de excursies kunt u contact opnemen met de contactpersonen van de werkgroepen.

De agenda is ook te vinden op: <https://bevelanden.knnv.nl/agenda/>

Eerste Zaterdag Excursie

Iedere eerste zaterdag van de maand hebben we een excursie van 10.00 tot 12.00 u, tenzij anders vermeld. Soms sluiten we aan bij een werkgroep, maar steeds in overleg. Er wordt per keer aangegeven wat het excursiedoel is, dat kan specifiek op een dier- of plantengroep gericht zijn of juist heel ruim op allerlei groepen. Zodra het doel en de locatie bekend zijn, krijgen de leden een uitnodiging voor deze excursies via de mail.

Zaterdag 7 oktober

Zaterdag 4 november

Zaterdag 2 december

Info: Johan Eckhardt, T: 0113-621438, M: 06 23643846,

E: joh.eckhardt@zeelandnet.nl

Ook Johan Eckhardt heeft de jubileumbank getest. (Foto Justus van den Berg)

Beheerswerkgroep

De agenda van de Beheerswerkgroep is nog niet bekend is, maar dat het in ieder geval start op zaterdag 4 november op de Nationale Natuurwerkdag. Nadere info op te vragen is bij Johan

Info: Johan Vermin, T: 0113-639620, E: vermijn@kpnmail.nl.

Paddenstoelenwerkgroep

Opgave van deelname aan de excursies uiterlijk 3 dagen ervoor bij Ruud Lie (ruud.lie@kpnmail.nl) i.v.m. eventueel waarschuwen bij niet doorgaan en om zo mogelijk vervoer te combineren. Ook is besloten het aantal deelnemers aan een excursie te kunnen limiteren afhankelijk van de omstandigheden. Deelname kan dan alleen op basis volgorde van aanmelding.

Zaterdag 30 september: Veerse Bos, Walcheren

Het Veerse Bos ligt ten westen van het dorp Veere langs het Veerse Meer. Tegenover de jachthaven gaat u de Landschuurweg op en we verzamelen bij het kampeerterrein. Vandaar rijden we gezamenlijk naar het excursieterrein.

Verzamelen bij het kampeerterrein om 13.00 uur.

Zaterdag 7 oktober: Poelbos, Zuid-Beveland

Het Poelbos ligt bij 's Heer Hendrikskinderen. Het bos is ontstaan in 1975 bij de ruilverkaveling van het Poelgebied. Het onderhoud wordt gedaan door Staatsbosbeheer. Het bos is een loofbos met een interessant gedeelte dat beplant is met beuken.

Verzamelen op de parkeerplaats aan de Theuniswegeling bij 's Heer Hendrikskinderen.

De excursie begint om 13.00 uur

Woensdag 18 oktober: Boswachterij Westenschouwen

Excursie naar de Boswachterij Westenschouwen.

De excursie start om 13.00 uur vanaf de excursieschuur van SBB aan de Kraaijensteinweg. Parkeren op de parkeerplaats bij de Ronde van Westenschouwen.

Zaterdag 28 oktober: De Grevelingendam Bruinisse gecombineerd met NMV

Aan de westzijde van de dam is een stuk aangeslibd en daarop is langzaam

begroeiing ontstaan. In die begroeiing en op de schrale graslanden gaan we op zoek naar paddenstoelen. De excursie start om 11.00 uur vanaf de meest zuidelijke parkeerplaats langs de dam.

Zaterdag 4 november: Westhove, Walcheren

Ook in dit bos gaan we op zoek naar rode kelkzwammen en andere winterpaddenstoelen

We beginnen de excursie om 13.00 op het parkeerterrein van Kasteel Westhove, tussen Oostkapelle en Domburg.

Woensdag 8 november: Kerkwerve, Schouwen

De excursie begint om 13.00 uur bij het kerkhof aan de Oudeweg in Kerkwerve. Vandaar wandelen we naar het bos.

Contactpersoon: Ruud Lie, T: (0115) 45 15 85 M: 06 12 76 85 39 E:
ruud.lie@kpnmail.nl

Plantenwerkgroep

Woensdag 20 september. HNS Dijkwater 59-410 verzamelpunt kruising Galgeweg – Noorddijk

Zaterdag 23 september. Meldes langs de Scheldes. Katse Veer parkeerplaats, Katseveerweg bij het strandje/restaurant.

Woensdag 27 september HNS 71-400 Tholen/ Sint Philipsland, 71-400 Kruising Vrijberghsedijk - Hikseweg

Info: Justus v.d. Berg, coördinator, T: 0113-271210, E:
justusvandenbergh@kpnplanet.nl.

Strandwerkgroep

Alle wandelingen starten aan het eind van de Faalweg op het Noordzeestrand Neeltje Jans bij de Roompot sluizen kant van radartoren. Per keer duurt het ruim 2,5 uur. Wij verzamelen onder het viaduct bij de Roompotsluizen, is er niemand dan zijn ze al naar het strand. Het is handig om wanneer je van plan bent te komen, contact op te nemen met Elly Jacobusse tel. 0629835816 of mailen met: strandwagneeltjejans@gmail.com. Het zou namelijk om allerlei redenen kunnen dat het een keer niet doorgaat. Zorg voor warme kleding en laarzen.

Inventarisatieprojecten en data

Smp: Strandaanspoelsel en monitoring project = strandexcursie.

Maandag 18 september 10.00 u verzamelen

Maandag 2 oktober	9.45 u verzamelen
Dinsdag 17 oktober	9.30 u verzamelen
Woensdag 1 november	9.15 u verzamelen
Vrijdag 17 november	9.30 u verzamelen
Donderdag 30 november	9.00 u verzamelen
Zaterdag 16 december	9.20 u verzamelen
Zaterdag 30 december	9.30 u verzamelen

Eventuele wijzigingen in de agenda kunt u vinden op:

<http://www.anemoon.org/Mijn-Anemoon/Activiteiten>

Info: Ely Jacobusse, M: 06 29835816, E: ellyjacobusse@gmail.com

Vogelwerkgroep

Agenda van de vogelwerkgroep is te vinden op:

<https://vwgbevelanden.knnv.nl/agenda> Info: secretaris en contactpersoon Cees

Lavooy, E: vwg_ledenadm@zeelandnet.nl.

Overig

Afspraak KNNV afd. Walcheren: Het bestuur heeft de afspraak gemaakt met de afdeling Walcheren om over en weer de gezamenlijke activiteiten in het verenigingsblad te vermelden. Voor meer informatie over deze en andere activiteiten: <http://www.knnv.nl/walcheren/>.

Wollige distel op de Valdijk: 18 bloeiende exemplaren: een top jaar

De orchideeënveldjes van Kapelle

Door Pieter van Rijswijk

Orchideeën groeien niet alleen in natuurgebieden, maar ook binnen het dorp Kapelle zijn er een paar groeiplaatsen.

Met de plantenwerkgroep inventariseren we ieder jaar een paar kilometerhokken. We krijgen van het landelijk bureau FLORON ieder jaar een lijst met kilometerhokken die ze graag geïnventariseerd willen hebben. Zo stond er in 2017 een kilometerhok aan de oostkant van Kapelle op de lijst. Hok nummer 56-389. We zijn daar gaan inventariseren en begonnen op de parkeerplaats. Daar hebben we uiteraard de bekenden soorten gevonden zoals Madeliefje, Varkensgras en Herderstasje. Zonder deze soorten is een hok niet compleet. Maar later kwamen we bij de waterpartij aan de Ambachtsherenwegeling. Dit is een parkje en speelveldje. Tot onze verbazing vonden we hier een groot aantal uitgebloeide Rietorchissen.

Ik woon daar vlakbij dus ik ben daar de jaren daarna in de bloeitijd wezen kijken en er staan ieder jaar een dikke 100 exemplaren Rietorchis. Maar er blijken ook Bijenorchissen te staan, daarvan heb ik zelfs een paar albino exemplaren gevonden. Een paar weken later kwam er een veldje met Moerswespenorchissen in bloei. Vanaf 2018 ga ik daar ieder jaar weer kijken.

1 van 2

24-7-2023 15:10

In mei 2020 kwam ik tijdens een van de Coronawandelingen aan de zuidwest kant van het dorp langs de AnnieMGSmidsingel. Tot mij verbazing stonden daar ook een groot aantal Rietorchissen. Toen ik wat verder ging zoeken bleken er ook een paar Bijenorchissen en veel Moerswespenorchissen te staan. Ook daar ben ik daarna ieder jaar weer wezen kijken. In 2022 heb ik daar ook nog Bosorchissen gevonden, maar die kon ik in 2023 niet terugvinden.

Nu ik deze twee orchideeën groeiplaatsen had gevonden bedacht ik dat er misschien nog wel meer groeiplaatsen in het dorp waren en ben ik in 2022 eens goed gaan zoeken op wat vochtige plaatsen. En jawel, aan de oostkant van het dorp in een ander nieuwbouwwijk. Aan de oever van een waterpartij tussen Klaproos en Korenbloem stonden ook massaal Rietorchissen. Aan de westkant van het water een stuk of tien, maar aan de noordwestkant van de vijver staan er wel honderd.

En verder

Natuurlijk heb ik ook bekeken welke ander plantensoorten er staan. De gebruikelijke soorten die je altijd tegen komt staan ook hier en zal ik niet op gaan noemen. Op alle drie de terreintjes staat veel Veldlathyrus en verschillende klaversoorten. Niet echt bijzondere soorten maar ze trekken veel insecten en vlinders aan. In de drooggevallen vijver bij het Dankersewegje staat veel Grote Waterweegbree. Maar gelukkig vond ik op de drie orchideeën veldjes ook Graslathyrus. Dit is een soort die we op Zuid-Beveland vaak tegenkomen maar die in de rest van Nederland niet veel voorkomt. Ook staat er op de drie veldjes veel Zeegroene Zegge. Op de groeiplaatsen bij vijver Korenbloem en bij het Dankersewegje vond ik veel Fraai Duizendguldenkruid. Aan de AnnieMGSmidsingel staan een paar plantjes Echt Duizendguldenkruid en een paar pollen Tengere Rus. Bij het Dankersewegje komt eind juli Rode Ogentroost boven.

De drie veldjes worden pas laat in het jaar gemaaid. Of dat bewust gebeurt of toevallig zo uitkomt in de werkplanning van de plantsoenendienst weet ik niet.

Waarschijnlijk zijn er wel meer van dit soort mooie groeiplaatsen te vinden in de dorpen/steden van Zuid-Beveland. Zo heb ik een paar jaar geleden een mooie partij Rietorchissen gevonden bij de sportveldjes aan we oostkant van 's Gravenpolder. Maar die plaats is nu verruigd en ik heb er de laatste jaren geen Rietorchissen meer gevonden. Wel vonden we dit voorjaar een paar Rietorchissen bij een waterpartij aan de Haagdijk van 's Gravenpolder. Ook in Goes hebben we dit jaar een mooi veldje met Orchideeën gevonden vlak bij een industrieterrein.

Dus in mei gaan we alle wat vochtige plaatsen opzoeken en waarschijnlijk vinden we meer orchideeëenveldjes.

Foto's Pieter van Rijswijk

De Zwarte roodstaart

Door Peter Boele

Zwarte roodstaart (*Phoenicurus ochruros*)

Om de Zwarte Roodstaart te zien, zou je eerst zijn zang moeten leren kennen. Want deze vogel is niet zogemakkelijk in beeld te krijgen. Het geluid lijkt op het tegen elkaar wrijven van twee kiezelstenen. Toen ik eenmaal het geluid van de Zwarte Roodstaart kon herkennen, kwam ik er achter dat ze op vele plaatsen waar ik wekelijks kwam aanwezig waren. Op de Grote Markt in Goes kan je de zang soms nog boven de herrie van de weekmarkt uit horen. Ze broeden daar al jaren op het dak van de Grote Kerk.

Op 22 maart van dit jaar hoorde ik “mijn” eerste Zwarte Roodstaart weer in Kwadendamme. Ieder jaar verblijft hier één roepend mannetje gedurende enkele weken in het begin van de lente, waarschijnlijk even uitrustend op weg naar zijn broedterritorium.

Op vakantie in Frankrijk hoor je deze vogel tijdens de zomermaanden in bijna elk dorp of stad, vaak op een oude kerkje of op het dak van een kasteel. In heel Europa komen de Zwarte Roodstaarten nog algemeen voor, behalve in Engeland want daar is hij tegenwoordig schaars. In Groot- Brittanië broedden ze in de jaren

twintig van de vorige eeuw uitsluitend op kliffen aan de kust. Maar tijdens de oorlogsjaren trokken ze naar de grote stad, omdat ze voldoende broedgelegenheid vonden in gebombardeerde gebouwen in het centrum van Londen. Toen deze ruïnes opgeruimd werden, trokken ze zich weer terug uit Londen en komen nu in heel Engeland voor. Met de hulp van particulieren en organisaties worden daar nu speciale beschermingsprojecten voor de Black Redstart uitgevoerd. Kennelijk met succes want steeds meer Zwarte Roodstaarten overwinteren nu ook op de Britse eilanden.

Begin 1900 ontdekte de Zwarte Roodstaart, dat er weinig verschil is tussen een spleet in een rots en een kier in de muur van een oude kerk of ander historisch gebouw. In de stad zijn ook voldoende insecten te vinden en de vogels hebben daar meer bescherming tegen hun vijanden. Dus het lag voor de hand dat de Zwarte Roodstaart zijn broedgebied nu ook kon uitbreiden in de Lage Landen, waar ze vroeger in het geheel niet voor kwamen. Ze komen ze niet alleen op oude gebouwen in de steden voor. Ze verblijven ook graag bij opslagplaatsen van bouwmaterialen op industrieterreinen, spoorweg emplacementen, steenopslag (Neeltje Jans), overal waar ze in een kier of spleet in een stenen omgeving kunnen broeden.

Volgens de Broedvogelatlas van Zeeland (1994) is hij voor het eerst tot broeden gekomen in 1936 op Noord-Beveland. In 1991 brachten er al 600 paar Zwarte Roodstaarten verspreid over heel Zeeland hun jongen groot. Maar in de Avifauna Zeelandica (2022) staat te lezen dat het aantal broedende Zwarte Roodstaarten vanaf de eeuwwisseling is afgenomen. Tot 2020 zijn er nog ongeveer 300-400 paar geteld. Op Walcheren bleef de broedpopulatie redelijk stabiel: 30-40 paar en op de Bevelanden ongeveer hetzelfde aantal. De afname van het aantal Zwarte Roodstaarten in steden kan toegeschreven worden aan het isoleren van oude gebouwen. Kieren en spleten worden dichtgesmeerd.

Het typisch geluid, dat ze alleen in de vroege morgen of in de avondschemering laten horen, verradt vaak hun verblijfplaats. Het mannetje is dan goed te zien op zijn zangplaats en tussen het zingen door vliegt hij regelmatig even op om een voorbij vliegend insect te verschalken. Hij is zwartgrijs met een witte veeg op de zijkanten van zijn vleugel. De basis kleur van het vrouwtje is bruingrijs, maar beide geslachten hebben een altijd trillende roodbruine staart. Ze arriveren half maart vanuit de overwinteringsgebieden rond de Middellandse Zee en trekken pas laat in oktober weer naar terug naar zuidelijkere streken.

Nu je weet hoe het geluid klinkt, hoop ik dat je deze prachtige vogel ook wat vaker te zien krijgt.

Plukresten van een Wilde eend, door Havik (Foto Justus van den Berg)

Tulpen.....jarenlang gevolgd

Door: Harry Raad

Toegegeven, tuintulpen zijn niet meteen een onderwerp voor een zichzelf respecterend natuurblad. Toch, als je ze 29 jaar gevolgd hebt, is het biologisch gezien interessant. Het resultaat laat weinig ontwikkeling zien, en juist dat is op zich vermeldenswaard.

Situatie

In 1995 begon ik de tulpen in de voortuin te volgen, onder het motto: 'Ik kijk uit mijn raam en zie ...' Het gaat om een klein aantal, dus is het jaarlijks een kleine moeite. Het volgen van bijvoorbeeld de regenmeter, door velen gedaan, vraagt duidelijk meer tijd. Die tulpen hebben we in 1989 geërfd van de vorige bewoner, samen met wat hyacinten en een veldje narcissen, vele variëteiten. De bollen staan voornamelijk in het gazon. Bomen en struiken doen een aanval op dit bollenveld met toenemende beschaduwing. Een chamaecyparis moest mede daarom al wijken, waarover eerder in dit blad is gerapporteerd. Van de loofverliezende bomen hebben deze vroege voorjaarsbloeiers gelukkig weinig last.

Paarse tulpen, cluster van 3 stuks – (Foto Harry Raad)

Geteld

Het tellen betrof bloeiende tulpen, solitair of in een cluster. Ze zijn per kleur op aantal genoteerd. Vier kleuren traden bijna steeds op, slechts driemaal is een andere kleur verschenen met steeds een enkel exemplaar. De waarnemingsdatum is die van alle kleuren tegelijk in bloei. Het was steeds wachten op de laatst in bloei komende kleur, wat wel een week of twee kon duren vanaf de eerst bloeiende kleur. Wit verscheen het eerst, paars het laatst. De bijgevoegde tabel geeft vier kleuren weer, de drie kleuren met een enkel optreden zijn weggelaten. In 2009 is de waarnemingsdatum niet genoteerd, waarmee dat jaar buiten de berekeningen is gelaten.

Resultaat

Het doornemen van de tabel toont oppervlakkig gezien geen opmerkelijke tendens, wat bij het geven van enkele cijfers hieronder ook nauwelijks anders uitpakt.

De 28 waarnemingsdata over de jaren in de tweede helft van april of begin mei tonen schommelingen die van dezelfde aard blijven. Het gemiddelde ligt op 25,5 april, met uitersten van 15 april en 8 mei. Als we de waarnemingsperiode in tweeën delen, dan komt het gemiddelde van de eerste 14 jaar op 26,5 april en de laatste 14 jaar op 24,5 april; beide perioden kennen 15 april en 8 mei als extremen. De totalen aan bloeiende tulpen per kleur in 28 jaar is: wit 31, geel 31, rood 35 en paars 103. Elke tulp is als individu geteld, ook al stond die in een cluster. Het aantal bloemen in de eerste 14 jaar is 109 stuks, gemiddeld jaarlijks 7,8 stuks; de laatste 14 jaar leverden 91 bloemen op, gemiddeld jaarlijks 6,5 stuks. De jaarlijkse aantallen wisselden sterk, over de twee genoemde perioden respectievelijk 3-15 en 1-10 stuks.

Bespreking

De getallen in het voorgaande betreffen de waarnemingen van 28 jaar, met een ontbrekend jaar - 2009 - middenin. Er is hier zonder verdere onderbouwing gekozen voor vergelijking van twee periodes van 14 jaar.

In de eerste periode zijn de waarnemingen gemiddeld 2 dagen later gedaan dan in de tweede periode. Als de tulp gevoelig is voor klimaatverandering, kan dat inhouden dat de geleidelijke opwarming van de aarde de bloei iets heeft vervroegd.

In de eerste periode bloeiden de tulpen jaarlijks rijker, met gemiddeld ruim 1 tulp meer dan in de tweede periode. Dit heeft haast zeker te maken met het verdwijnen van enkele planten, wat deels is gecompenseerd met splitsing van de overblijvende planten. Over het verdwijnen van de tulpen is mij geen oorzaak bekend. Vaak wordt aantasting door virussen genoemd, maar hier kan ook de concurrentie met andere planten een rol spelen. Van de paarse tulpen op de ruige slootkant zijn in 2023 twee bloeiende clusters met ieder drie bloemen gezien, terwijl het ooit is begonnen met verspreid negen solitaire planten.

Conclusie

De jarenlange telling van bloeiende tulpen vanuit het raam laat in de tweede helft een iets eerdere bloeidatum en een iets mindere bloei zien. De veranderingen zijn klein. De afname van de bloei door het verdwijnen van planten is enigszins gecompenseerd door splitsing van enkele (ouder)planten tot meerbollige clusters. Het koppelen van de klimaatverandering aan de iets eerdere bloei is onvoldoende bewezen met dit eenvoudige onderzoek, maar daarmee is het effect daarvan niet uitgesloten. De telling laat zien dat de tulp een langlevende soort is, wat ons kan verbazen als we de teelt kennen met de overdaad aan bestrijdingsmiddelen.

Tabel: Getelde bloeiende tuintulpen 1995-2023*

datum	wit	geel	rood	paars
1995 1 mei		1	3	9
1996 5 mei	2	1	5	6
1997 27 april	2	1	5	6
1998 26 april		2	4	9
1999 26 april			1	2
2000 23 april	1	1	1	1
2001 2 mei		1	1	6
2002 21 april	1	1		5
2003 27 april	2			3
2004 19 april	2	1	2	
2005 24 april		1	1	2
2006 8 mei				3
2007 15 april	1	2	1	3
2008 27 april		2	1	4
2010 28 april	1	2	1	5
2011 20 april	3	2	1	4
2012 25 april	1	3	2	4
2013 8 mei	1		1	1
2014 16 april	2	1	1	3
2015 29 april	3	2	1	2
2016 2 mei	4	1	1	3
2017 21 april				1
2018 22 april	2	1	1	2
2019 19 april		1	1	3
2020 15 april		1		5
2021 30 april		1		3
2022 24 april		1		2
2023 24 april	3	1		6

*) 2009 door onvolledige opgave weggelaten

Paddenstoelen rond het huis

Door Ruud Lie

Om paddenstoelen te zien hoeft men niet altijd ver te gaan. Men kan ze overal vinden waar schimmels zitten en zeker na wat vochtig weer. Schimmels als organisme komen bijna overal voor. In een kubieke cm grond kan al een kilometer aan schimmeldraad zitten. Alleen waar de grond overbemest is zijn de schimmels verdwenen en zal je ook geen paddenstoelen aantreffen.

Als ik een rondje door mijn tuin en de directe omgeving in Sas van Gent maak, aan het eind van de zomer na wat regen, kom ik een flink aantal soorten tegen. In de dierenweide op de laan is een boomstronk, het restant van een omgewaaide boom, waar al een paar jaar een prachtige Zwavelzwam op zit.

Laetiporus sulphureus, Zwavelzwam (Foto's Ruud Lee)

In het plantsoen rond het huis kom ik altijd wel diverse soorten inktzwammen tegen waaronder Geschubde inktzwam, Gewone glimmerinktzwam, Zwerminktzwam, Hazenpootjes en Plooirokjes. Zwerminktzwammen groeien zelfs tussen de stenen tegen het huis en tussen de kasseien op het plein voor het huis

vond ik een aantal jaren terug het Oranjeroodtrechttertje en het Roodbruintrechttertje.

Coprinellus disseminatus, Zwerminktzwam *Loreleia postii*, Oranjerood trechttertje

In het gras langs de laan kom ik de Toefige labyrintzwam, Weide champignon en massaal de Gewone glimmerinktzwam tegen.

Abortiporus biennis, Toefige labyrintzwam

Agaricus campestre

Ook de Weide kringzwam en Grasleemhoed ontbreken niet. De Blanke champignon parasol kwam ik een jaar geleden massaal tegen maar dit jaar nog niet gezien.

Marasmius oreades, Weide kringzwam

Leucoagaricus leucothites, Blanke champignonparasol

Ook franjehoeden ontbreken niet zoals de Langsteelfranjehoed, de Bleke franjehoed en de Tranende franje hoed tref ik elk jaar wel aan.
Psathyrella conopilus
Langsteelfranjehoed

Lacrymaria lacrymabunda, Tranende franjehoed

In mijn tuin ben ik een aantal niet alledaagse soorten tegengekomen, bijvoorbeeld de Roestkleurige borstelzwam die er al jaren staat en Prachtsteel mycena's ook elk jaar weerkerend.

Hymenochaete rubiginosa, Roestkleurige borstelzwam

Mycena inclinata, *Fraaisteel mycena*

Verder bijzonderheden als eenmalig de Koninginekruid mollisia in een opvallende blauwe kleur samen met een Vlieskelkje op overjarige stengels van Koninginnekruid, en het Kroongeleikelkje op overjarige stengels van Guldenroede.

Mollisia coeruleans,
Koninginnekruid mollisia

Crocicreas coronatum, Gekroond

geleikelkje

En in het gazon vond ik al een paar keer de Zwartwordende wasplaat, hét bewijs dat er niet geen kunstmest wordt gestrooid. Wasplaten zijn namelijk bijzonder gevoelig voor bemesting

Onder de Hazelaar zie ik regelmatig de Witte kluiwzwam en een aantal jaren geleden ook wel de Bruine bekerzwam.

Dit jaar als bijzonderheid groeide bij vrienden de Grote houtbekerzwam op de muur van het huis.

Conclusie

Als men goed om zich heen kijkt kan men veel paddenstoelen soorten in de directe omgeving aantreffen.

Peziza varia, Grote houtbekerzwam

Broedvogel-inventarisatie Den Inkel 2023

Door: Jeroen van Kruiningen

Grauwe Vliegenvanger, fotograaf: Jeroen van Kruiningen

Sinds 2022 inventariseert ondergetekende plot " 5118 Den Inkel SBB, Kruiningen".

Aan dit kleine stukje natuur in de hals van Zuid-Beveland heb ik uit mijn jeugd goede herinneringen, ik vind het prachtig, het is slechts een kwartiertje fietsen van mijn huis vandaan en ik kom er veel. Toen ik zag dat het vacant was als BMP-plot heb ik direct mijn kans gegrepen en vanaf 2022 inventariseer ik het.

Beschrijving plot Den Inkel

Het gebied wat vandaag de dag Den Inkel genoemd wordt is in 1953 ontstaan door de watersnoodramp. De dijk is op ten minste één plek doorgebroken en dit heeft diepe spoelgaten doen ontstaan in het binnendijkse. De ramp heeft rondom Kruiningen zodanig huisgehouden dat er ten noorden van Den Inkel een veerboot de polder in is gedreven en een boerderij heeft weggevaagd. Rondom de spoelgaten zijn dijken aangelegd met onder andere caissons. Enkele van die caissons zijn nog deels zichtbaar in het gebied met uitstekende hoeken boven het maaiveld. De zanddijken die rond de spoelgaten zijn aangelegd zijn beplant met

voornamelijk Iep en Eik. Ten oosten van het oorspronkelijke gebied is een stuk voormalige boomgaard toegevoegd aan den Inkel. Sommige van de fruitbomen staan er nog, de voormalig boomgaard is grotendeels overwoekerd, de natuur lijkt er vrij spel te hebben.

Het telgebied (figuur 1) is 43,3 ha groot en bevat een stuk akker ten noorden van het bosgebied. De reden hiervoor is, dat er aanwijzingen zijn geweest dat dit ook natuurgebied zou worden, echter is daar vooralsnog niets van te zien. In de jaren 2003, 2004 en 2011 zijn er ook BMP-inventarisaties uitgevoerd. In dit rapport zal ik diverse malen verwijzen naar resultaten van deze tellingen.

Afbeelding 1. Jonge Staartmees in Den Inkel, 2023. Fotograaf: Jeroen van Kruiningen

Veldkaart

Telgebied: Den Inkel SBB, Kruiningen
Opp [Ha]: 43.3

telronde	datum	begintijd	eindtijd	Sovon
temperatuur	wind	bewolking	neerslag	

Figuur 1. Veldkaart Den Inkel. Bron: avimap.sovon.nl

Werkwijze

Den Inkel is geïventariseerd volgens de werkwijze beschreven in de Handleiding Sovon Broedvogelmonitoring BMP & Kolonievogels (Vergeer J.W., 2023). In 2023 zijn er 7 ochtendrondes uitgevoerd en 1 avondronde. Naast de bezoeken in het kader van het BMP-project kom ik er bijna wekelijks. Interessante waarnemingen t.a.v. de broedvogelbevolking heb ik los ingevoerd als 1% bezoeken, dit heb ik 5 keer gedaan.

Zie figuur 2 voor de afgelegde bezoeken. Ik heb tijdens de bezoeken ook waargenomen niet-broedvogels geregistreerd, zoals overvliegende Zwartkopmeeuwen. Deze krijgen in het veld de broedvogelcode 0, waardoor ze verder niet terugkomen in de resultaten m.b.t. broedvogels.

Resultaten

In 2023 zijn er van 45 soorten territoria vastgesteld volgens de BMP-methode van Sovon (zie Bijlage 1.). Het aantal soorten is exact gelijk aan 2022. Het totaal aantal territoria komt uit op 305.

Overzicht ingevoerde bezoeken				Aantal	Aantal			
#	Bezoekdatum	Tijdstip	deel Teller	bezoektype	soorten ex.			
1.	5 maart	07:15 t/m 08:53	Jeroen van Kruijningen	zonop	37	266	totalen	bezoek & Soorten
2.	28 maart	07:22 t/m 08:58	Jeroen van Kruijningen	zonop	39	249	totalen	bezoek & Soorten
3.	4 april	20:29 t/m 20:30	1% Jeroen van Kruijningen	avond*	2	3	totalen	bezoek & Soorten
4.	23 april	06:36 t/m 08:44	Jeroen van Kruijningen	zonop	46	280	totalen	bezoek & Soorten
5.	7 mei	06:04 t/m 08:01	Jeroen van Kruijningen	zonop	40	288	totalen	bezoek & Soorten
6.	13 mei	08:25 t/m 08:26	1% Jeroen van Kruijningen	-	2	3	totalen	bezoek & Soorten
7.	14 mei	10:24 t/m 10:24	1% Jeroen van Kruijningen	-	1	1	totalen	bezoek & Soorten
8.	18 mei	19:30 t/m 19:31	1% Jeroen van Kruijningen	-	1	1	totalen	bezoek & Soorten
9.	23 mei	08:00 t/m 08:01	1% Jeroen van Kruijningen	-	1	1	totalen	bezoek & Soorten
10.	24 mei	05:56 t/m 07:39	Jeroen van Kruijningen	ochtend	38	203	totalen	bezoek & Soorten
11.	25 mei	06:35 t/m 06:40	Jeroen van Kruijningen	-	1	2	totalen	bezoek & Soorten
12.	3 juni	14:30 t/m 14:31	1% Jeroen van Kruijningen	-	2	2	totalen	bezoek & Soorten
13.	17 juni	05:36 t/m 07:38	Jeroen van Kruijningen	ochtend	38	182	totalen	bezoek & Soorten

Figuur 2. Afgelegde bezoeken plot 5118 Den Inkel in 2023, bron: avimap.sovon.nl

Nieuwkomer voor dit jaar was de Appelvink, ik was zeer verheugd deze tijdens een ochtendronde vroeg in het seizoen aan te treffen. De waarnemingen ervan zijn helaas vrij spaarzaam. Het is een lastig soort om te inventariseren vanwege de subtiele zang en het "sneaky" gedrag. Het meest opvallende is wellicht de contractroep, een "tijk" wat vrij kenmerkend is voor deze soort.

Andere nieuwkomer is de Cetti's Zanger. Bijzonder aan de Cetti's Zanger voor Den Inkel is dat ik deze in 2021 elf keer heb waargenomen (o.b.v. mijn waarnemingen, ingevoerd op waarneming.nl), en in 2022 niet één keer. Maarten Sluijter heeft de enige waarneming in Den Inkel van een Cetti's Zanger gedaan in 2022.

Laatste nieuwkomer voor 2023 is de Grauwe Vliegenvanger. Tijdens de trektijd hangen er wel eens Grauwe en ook Bonte Vliegenvangers rond, maar ik heb nog niet eerder de Grauwe Vliegenvanger voor langere tijd in het voorjaar in Den Inkel gezien.

Grote Canadese Gans en Havik zijn nieuw voor de BMP gegevens, echter heeft de Havik in eerder jaren (waarin niet gemonitord werd) ook gebroed. De Braamsluiper is een nieuw soort vanaf 2022 en werd ook in 2023 weer vastgesteld.

De meest talrijke soort is de Tjiftjaf met 27 territoria, daarna de Wilde Eend met 23 territoria en de Winterkoning maakt met 22 territoria de top 3 af.

Afbeelding 2. Laat broedsel van Dodaars, foto van 10 september 2023. Fotograaf: Jeroen van Kruiningen

Ontbrekende soorten t.o.v. eerder jaren

De volgende soorten zijn als broedvogel geïnventariseerd in de voorgaande jaren, maar niet in 2023:

- Bosrietzanger
- Bruine Kiekendief
- Groenling
- Grote Lijster
- Kauw
- Krakeend
- Nijlgans
- Ransuil
- Ringmus
- Sperwer
- Tafeleend
- Torenavk
- Turkse Tortel
- Zomertortel

De Bosrietzanger heb ik helaas niet waargenomen tijdens inventarisaties. Bruine Kiekendieven broeden voor zover ik weet al jaren niet meer in het gebied, maar de sloot met rietkraag ten westen van het gebied is mogelijk wel geschikt.

Groenling, Nijlgans, Sperwer, Torenavalk en Turkse Tortel broeden zeer waarschijnlijk nog dicht bij het plot, maar er niet in. In 2023 heeft een Ransuil succesvol gebroed op camping Den Inkel, een Torenavalk bij het gemaal bij Den Inkel en andere soorten werden zo nu en dan nog gezien in de omgeving.

De Grote Lijster is een soort die al jaren afneemt als broedvogel en op de Bevelanden vrij schaars is. In 2022 heb ik eenmaal een baltsende Grote Lijster waargenomen tijdens een inventarisatieronde, voldoende voor een territorium. Dat was de laatste geregistreerde waarneming in Den Inkel helaas.

Ringmus en Zomertortel zijn als broedvogel in Den Inkel (en omgeving) helaas verdwenen. Beide soorten zijn er al tijden niet meer waargenomen.

Niet broedvogels van Den Inkel

Bij het inventariseren registreer ik elke vogel. Vogels die geen broedcode van 1 of hoger (zie handleiding BMP) toegekend kunnen worden geef ik code 0 mee. Deze code staat voor "niet-territorium-indicerende waarnemingen buiten geschikt broedbiotoop".

Door dit te doen ontstaat er een beeld van vogels die tijdens het broedseizoen Den Inkel wel gebruiken, maar er niet tot broeden komen om verschillende redenen. De volgende soorten niet-broedvogels zijn waargenomen tijdens het broedseizoen (1 maart t/m 31 juli) van 2023:

- Aalscholver
- Bosrietzanger
- Blauwe Reiger
- Brandgans (overvliegend)
- Boerenwaluw
- Gierzwaluw
- IJsvogel (pas in augustus weer gezien)
- Kleine Mantelmeeuw (overvliegend)
- Kleine Zilverreiger
- Kluut (overvliegend)
- Graspieper
- Kokmeeuw (overvliegend)
- Kramsvogel
- Nijlgans
- Rietgors
- Scholekster (overvliegend)
- Slobeend
- Sperwer

- Spreeuw
- Tafeleend
- Tureluur (overvliegend)
- Koperwiek
- Wintertaling
- Zwartkopmeeuw (overvliegend)
- Raaf (overvliegend)
- Regenwulp (overvliegend)
- Oeverloper
- Watersnip
- Waterral
- Witgat
- Witte Kwikstaart
- Zilvermeeuw (overvliegend)
- Zomertaling
- Vuurgoudhaan

Mogelijke toekomstige broedvogels voor den Inkel

Van welke soorten zou het zomaar kunnen dat deze in de toekomst opduiken als broedvogel? De Cetti's Zanger was een te verwachten soort. Deze rukt al jaren op naar het zuiden en kan plaatselijk vrij talrijk zijn. De Appelvink had ik eerlijk gezegd niet direct verwacht, maar ook deze soort neemt de laatste jaren toe als broedvogel in Nederland.

Van voormalige broedvogels zijn de Bosrietzanger en Grote Lijster soorten die terug kunnen keren. Alhoewel het jongste bos van Den Inkel waarschijnlijk te dicht gegroeid is voor de Bosrietzanger. Krakeenden zouden best in de sloot ten westen van Den Inkel kunnen broeden. Spreeuwen kunnen ook best broeden in de vele holtes die er zijn in oude bomen. Van broedgevallen van Ransuil, Sperwer en Tafeleend zou ik niet heel erg opkijken. Een Zomertortel zou ongelofelijk gaaf zijn, die vogels zijn zó schaars geworden in de laatste jaren. De IJsvogel zou in de komende jaren zomaar eens een broedvogel kunnen worden. Witte kwikstaarten broeden mogelijk al rondom het huis in het bos, echter heb ik dit jaar geen op broeden wijzend gedrag waargenomen.

Van soorten die oprukken in onze richting als gevolg van klimaatverandering zou de Orpheusspotvogel misschien nog het best passen in het biotoop van Den Inkel. Zijn noordelijk familielid de Spotvogel broedt er al. De Graszanger wordt ook steeds vaker op de Bevelanden gezien, maar daar acht ik het biotoop niet geschikt voor.

Bijlage 1. Overzicht BMP resultaten 2011, 2022 en 2023

Soort	Aantal territoria			Mut. 2023 vs 2022
	2011	2022	2023	
Appelvink	0	0	1	1
Bergeend	16	6	7	1
Boomkruiper	2	2	6	4
Bosrietaar	1	1	0	-1
Braamsluiper	0	1	1	0
Bruine Kiekendief	1	0	0	0
Buizerd	2	0	1	1
Cetti's Zanger	0	0	3	3
Dadaars	1	2	3	1
Ekster	0	0	0	0
Fazant	17	5	5	0
Fitis	5	9	9	0
Fuut	1	1	2	1
Gaal	3	5	3	-2
Grasmus	2	3	4	1
Grauwe Gans	7	4	6	2
Grauwe Vliegenvanger	0	0	2	2
Groene Specht	1	2	3	1
Groenling	2	0	0	0
Grote Bonte Specht	3	2	3	1
Grote Canadese Gans	0	0	1	1
Grote Lijster	2	1	0	-1
Havik	0	0	1	1
Heggenmus	7	4	11	7
Holenduif	5	1	1	0
Houtduif	26	9	16	7
Huisms	0	0	0	0
IJsvogel	0	1	0	-1
Kauw	1	1	0	-1
Kleine Karekiet	16	14	14	0
Kneu	0	5	5	0
Koekoek	1	1	1	0
Koolmees	10	14	13	-1
Kraakeend	1	0	0	0
Kuifeend	5	2	5	3
Meerkaet	9	7	10	3
Merel	14	14	15	1
Nijlgans	1	0	0	0
Pimpelmees	9	17	17	0
Putter	0	1	1	0
Ransuil	2	0	0	0
Rietzanger	0	1	1	0
Ringmus	1	0	0	0
Roodborst	3	14	15	1
Soepeend	1	0	1	1
Sperwer	2	0	0	0
Spotvogel	0	1	2	1
Spreeuw	0	1	0	-1
Staartmees	1	2	3	1
Tafeleend	1	0	0	0
Tijftjaf	14	20	27	7
Torenvalk	1	0	0	0
Tuinfluitier	4	7	2	-5
Turkse Tortel	2	3	0	-3
Vink	4	14	16	2
Waterhoen	3	2	4	2
Wielewaal	1	1	1	0
Wilde eend	19	11	23	12
Winterkoning	15	24	22	-2
Witte Kwikstaart	0	1	0	-1
Zanglijster	5	6	5	-1
Zomertortel	1	0	0	0
Zwarte Kraai	3	1	1	0
Zwartkop	9	11	12	1
Totalen				
Aantal terr	263	255	305	
Aantal soorten	49	45	45	

Excursie Yerseke Moer, 25 maart 2023

Door: Jeroen van Kruiningen

De Brammen, Bram Tissink en Bram Roobol hebben een vogelexcursie door de Yerseke Moer georganiseerd, welke plaatsvond op zaterdag 25 maart 2023.

De excursie begon bij het werkschuurtje van het Zeeuwse Landschap (HZL) in de Yerseke Moer, in totaal waren we met zo'n 9 personen. Bram Tissink trapt de excursie af met een uitleg over het ontstaan van de Yerseke Moer. Hij en Bram Roobol kennen de Yerseke en Kapelse Moer al jarenlang goed en doen samen in de winter de watervogel- en midwintertellingen voor Sovon.

Ondergetekende hield de soortenlijst van de excursie bij d.m.v. een LiveAtlas lijstje. Na kort overleg besloten we om per auto van plek naar plek te rijden en daar ter plaatse de soorten te bekijken. Dit omdat er diverse leuke soorten gemeld waren in de afgelopen dagen, maar de onderlinge afstanden bedroegen flinke stukken voor de benenwagen. Ook was het weer niet heel fraai, het waaide vooral erg hard.

De eerste stop was voor een Roodhalsgans net boven Vlake. De vogel liet zich erg goed zien van een afstand. Kolganzen, Brandganzen en Rotganzen waren ter plekke ook goed vertegenwoordigd. Mooi om te zien in welke aantallen deze vogels overwinteren in de Moer, indrukwekkend! Een klein stukje verder bij de volgende stop, een plas dras gebied in de richting van Yerseke was een Zwarte Ruiter in winterkleed goed zichtbaar. Er liepen Tureluurs bij de Zwarte Ruiter, dit zorgde ervoor dat de verschillen tussen beide soorten in winterkleed goed zichtbaar waren.

De volgende stop was de Koude en Kaars polder, het gebied ten noorden van de Yerseke Moer in de knik waar de Oosterschelde en het Kanaal door Zuid-Beveland bij elkaar komen. Dit gebied is het jaar rond interessant. In de winter verblijven er diverse leuke soorten wintervogels zoals Zwarte Ruiter, Roodhalsgans, Zwartkopmeeuw en afgelopen winter zag ik er ook een Bokje. Nu zagen we er onder andere Bonte Strandloper, Wintertalingen, Kluten, Bontbekplevier en er was zelfs al een Steltkluut aanwezig.

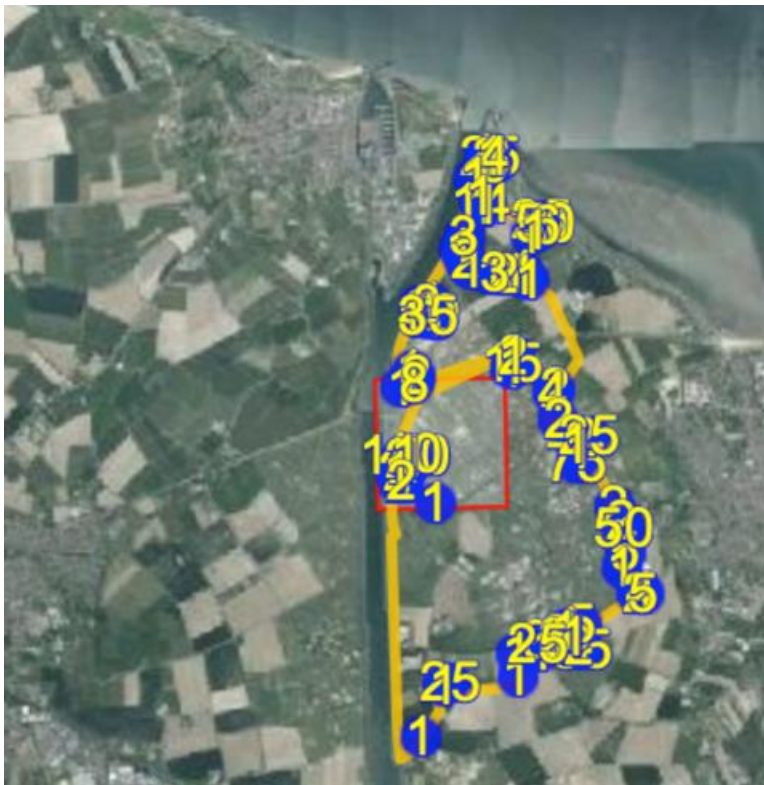
Als laatste stopplaats hebben we het gebied direct ten noorden van de Postweg doorzocht op leuke soorten, hier konden onder andere Zwartkopmeeuw, Tafeleend en Grutto worden genoteerd. Het gebied is met name tijdens de voor- en najaarstrek interessant voor steltlopers. Afgelopen voorjaar (niet tijdens de excursie) zat hier een groepje van acht Temmincks Strandlopers, vrij schaars in deze regio. Ook broedden er dit jaar een aantal paartjes Steltkluten in de nabijheid van "gewone" Kluten.

Al met al was het een leuke ronde in fijn gezelschap. 56 soorten is helemaal niet slecht voor een rondje van zo'n 2,5 uur door de Yerseke Moer tijdens winderige omstandigheden. Qua zeldzame soorten (o.b.v. categorieën van Waarneming.nl) zagen we twee soorten: Steltkluut en Roodhalsgans. We zouden het als vogelwerkgroep eigenlijk vaker moeten doen, een mooi aantal uur door een mooi gebied op de Bevelanden struinen.

Helaas bleek deze excursie achteraf gezien de laatste te zijn die gids Bram Tissink gaf voor de VWG. Op 21 augustus jl. overleed Bram op 67-jarige leeftijd. Bram was graag in zowel de Yerseke Moer als in de Kapelse Moer. Bram telde de afgelopen jaren alle overwinterende ganzen in de beide Moeren. Tevens gaf hij veel excursies aan beide zijden van het Kanaal.

Hij zal gemist worden!

Afgelegde route:

56 soorten gezien met aantallen:

2	Aalscholver
5	Bergeend
1	Blauwe Kiekendief
2	Bontbekplevier
2	Bonte Strandloper
150	Brandgans
1	Buizerd
3	Ekster
2	Fazant
6	Graspieper
1	Grauwe Gans
1	Groene Specht
4	Grote Canadese Gans
5	Grote Stern
11	Grutto
1	Holenduif
2	Houtduif
50	Kauw
1	Kemphaan
3	Kievit
1	Kleine Mantelmeeuw
4	Kleine Plevier
50	Kluut
56	Kokmeeuw
6	Kolgans
5	Krakeend
6	Kuifeend
3	Lepelaar
3	Meerkoet
2	Merel
1	Pijlstaart
3	Putter
1	Roodborst
1	Roodhalsgans
100	Rotgans
1	Scholekster
44	Slobeend
110	Smient
60	Spreeuw
1	Steltkluut
10	Stormmeeuw
1	Tafeleend
1	Torenavalk

9	Tureluur
2	Veldleeuwerik
3	Vink
2	Waterhoen
29	Wilde Eend
31	Wintertaling
5	Witte Kwikstaart
30	Wulp
13	Zilvermeeuw
2	Zwarte Kraai
2	Zwarte Ruiter
7	Zwartkopmeeuw
2	Haas

Egeltjes in 's Heer Arendskerke

Door: Ingrid Kerkhove

Enige jaren geleden zag ik wel eens een egeltje lopen, als ik de hond uitliet, laat in de avond. Prachtige beestjes, beetje schuw. Wat zomers terug, ook in een warme periode, plaatste ik wat meer waterbakken en schaaltes in de tuin, voor hond, kat en vogeltjes. Zelfs een schoteltje met water, toen ik las dat insecten ook moesten drinken. Tot mijn grote vreugde zat er ineens in de avond een egeltje in mijn tuin, te drinken uit een waterschaal.

Nou is mijn tuin vrij ontoegankelijk, met maar aan 1 kant een schutting, grenzend aan de tuin van de burens, dus best bijzonder dat dit egeltje mijn tuin had gevonden. Het gat waar het egeltje onder door kroop, heb ik iets groter gemaakt. Uiteraard kreeg de egel kattenbrokjes. Het egeltje bleef terug komen. Het egeltje is een tijdje weggeweest, enorm hoestend heb ik het naar de Mikke gebracht in Middelburg, waar longworm werd geconstateerd. Hij (dacht men) werd Lucas genoemd en zou na herstel terug naar onze tuin mogen. Het liep anders, Lucas bleek ineens zwanger en beviel in de opvang van 4 kleintjes. Lucas werd toen

Luca. Na maanden mocht ik haar ophalen, de jongen waren elders uitgezet. Luca rochelt en hoest af en toe nog steeds, astmatische bronchitis was het oordeel van een dierenarts. Daar kan ze oud mee worden. Zo herken ik haar, elke avond weer. Inmiddels staat er met grote regelmaat een camera, het plastic voerhuis is nu een aangepast konijnenhok. Er staan inmiddels 3 bakken met kittenbrokjes, gemengd met grotere kattenbrok

Elke avond heb ik bezoekers, in elk geval op dit moment 3 dikkertjes en een kleinere, 1 keer had ik er 6 tegelijk op beeld. Geweldig.

De egelpopulatie is bijna gehalveerd in Nederland, hun natuurlijk voedsel, insecten, wormen, larven, een enkele huisjesslak en torretjes zijn slecht te vinden, door droogte en “verstening” van tuinen. Wil je egels ook helpen, maak dan een rommelhoekje in je tuin, ruim niet alles op. Heb je een robotmaaier, laat die dan alsjeblieft niet in de avond-nacht rijden, egels komen met schemer en rollen zich op bij gevaar. Met lelijke verwoningen als gevolg.

De meeste egels die je tegenkomt zijn slachtoffer van het verkeer, let een beetje op je snelheid, ook voor een auto rolt hij zich op een bolletje. En biedt water aan in je tuin, niet alleen egels vinden dit fijn.

Egels eten graag kitten of kattenbrokjes, dat past ook het meest bij hun natuurlijke voeding. Geen fruit, dat heeft geen voedingsstoffen en is slecht verteerbaar, zoals de meeste plantaardige dingen. Melk worden ze ziek van, kan zelfs dodelijk zijn.

Ik denk dat er meer egels rond lopen in en om ons dorp dan wij denken.

Dit verhaal is eerder gepubliceerd in Sraskerkse Proat

De vegetatie in de Rietput opnieuw onderzocht

Door: Hans Fortuin

De vegetatie in de Rietput opnieuw onderzocht

Met een vroegere school collega was ik half juni na lange tijd weer in de Rietput. We werden allebei verrast door het voorjaarskleed waar de inlaag zich in vertoonde met veel zilverige pluimen van goudhaver en meer bijenorchissen dan ik me van vroeger herinnerde. Alsof de vegetatie een ontwikkeling had doorgemaakt. Ik had al vaker aan de mogelijkheid gedacht om het opnemen van soorten en hun bedekking te herhalen in een aantal dezelfde hokken van mijn onderzoek in 2013 en 2018, maar nu moest het maar eens echt gebeuren en zo geschiedde ook. De resultaten wijzen inderdaad uit dat de ontwikkelingen, ook in de Rietput, niet hebben stilgestaan, maar wat ze betekenen is niet zomaar te ontrafelen. Verderop in het artikel staan tabellen met getallen en uitkomsten van statistische berekeningen.

Na dat stimulerende bezoek, kwam een maand later - er was op een paar percelen al gemaaid – een groep belangstellende leden van de afdeling Walcheren plus een tweetal van onze club onder mijn leiding in de Rietput kijken. Die excursie was op touw gezet door Yvonne van Scheppingen, ecooloog en tot recent nog in dienst van het Waterschap. In die functie had zij mijn verslag gelezen over de vegetatie(s) in de Rietput, dat ik naar het Waterschap als eigenaar gestuurd had en zij had het interessant genoeg gevonden om er in haar afdeling bekendheid aan te geven. Weliswaar was al een gedeelte gemaaid en een stukje sjeu verdwenen, maar de excursiedeelneemers waren toch na afloop enthousiast over het bezoek en zeiden graag nog eens terug te willen komen wanneer er meer bloei, vooral van orchideeën zou zijn. Dat zou dan volgend jaar moeten plaats vinden.

Aan het gezelschap ontbrak tot mijn spijt ecooloog/vegetatiekundige Anton van Haperen, die verhinderd was, maar een week later kwam hij samen met Yvonne alsnog rondkijken en zijn licht laten schijnen. Ik had zelf met een kleine guts boringen verricht in de opgenomen hokken, maar hij had een grote meegenomen en deed informatiever boringen, terwijl hij ook suggesties op vegetatiegebied deed die ik goed kan gebruiken.

Vergelijking van de oude met de recente opnamen

In tabel 1 staan enkele resultaten van de recente opnamen vergeleken met de vroegere. Een tabel met alle soorten zou wel erg lang worden, daarom staan er alleen de soorten met duidelijke verschillen in. De opnamen zijn herhaald in elf oude hokken, twee in het noordelijke vak e, acht in het middenvak d en een in het paddenrusvak b. Deze tabel gaat over toe- en afname. Rood betekent toename, groen afname en de intensiteit van de kleur de mate van toe- en afname. In de

tweede kolom staat in hoeveel van de tien hokken de soort voorkwam (oud) en nu voorkomt (nieuw). In de derde kolom staat de gemiddelde bedekking van de soort in alle hokken waarin de soort toen (o) en nu (n) werd gevonden en in de vierde kolom staat de gemiddelde bedekking in die hokken waarin de soort zowel toen als nu werd gevonden. De cijfers geven de schaal van de bedekking aan van 1 (een of twee exemplaren per opnamehok) tot 9 (75% tot 100% bedekking).

<i>Tabel 1</i>	aantal opn oud - nieuw	gemidd bedekk alle opnamen o-n	gemidd bedekk zelfde opnamen o-n
Addertong	6 - 8	3 - 2,25	3,4 - 2,6
Boterbloem, kruipende	8 - 6	2,9 - 2,2	3 - 2,2
Lathyrus, veld-	10 - 8	3,6 - 2,4	4 - 2,4
Agrimonie, gewone	1 - 6	1 - 1,5	1 - 3
Geelhartje	7 - 6	1,6 - 2,3	1,3 - 2,3
Glanshaver	4 - 6	2,25 - 2,8	2,25 - 2,75
Goudhaver	7 - 8	1,9 - 4	1,9 - 4,3
Lidrus	7 - 7	2 - 3,4	1,8 - 3,8
Munt, water-	6 - 6	2,5 - 3,7	2,8 - 4
Orchis, wespen-, moeras-	4 - 9	1,5 - 3,2	1,5 - 5
Riet	11 - 10	4,5 - 5,6	4,3 - 5,6
Rus, zilte	5 - 6	2,8 - 3,8	2,8 - 3,4
Valeriaan, echte	6 - 6	1,7 - 2,5	1,7 - 2,5
Wikke, vogel-	7 - 9	3,3 - 4,9	3,3 - 4,9
Wilg, grauwe s.l.	5 - 7	3,2 - 3,7	3,2 - 5

Onder de in totaal zestig soorten is er bij 28 geen toe- of afname te bespeuren; bij 8 is er afname in aantal opnamehokken of in de bedekking; bij 24 is er sprake van toename van het ene en/of het andere aspect. Onder de soorten met de sterkste toe- of afname vallen wat mij betreft Veldlathyrus op als afgenomen in bedekking, Vogelwikke als daarin juist toegenomen, Gewone agrimonie als sterk toegenomen vooral in aantal hokken, Goudhaver als ongeveer verdubbeld in bedekking en Moeraswespenorchis als verdubbeld tot verdrievoudigd in aantal hokken en bedekking. Maar ook bij Lidrus en Watermunt is er flinke toename in bedekking. In tabel 2 staat het aantal soorten per oude en nieuwe opname. Ook daarin treden verschillen op.

Tabel 1

opname nr	jaar	aantal soorten
opname d1	2013	28
	2023	22
opname d3	2013	31
	2023	33
opname d10	2013	18
	2023	27
opname d14	2013	30
	2023	32
opname d16	2013	32
	2023	30
opname d32	2013	22
	2023	28
opname d52	2013	26
	2023	27
opname d84	2013	36
	2023	35
opname e103	2013	30
	2023	33
opname e115	2013	37
	2023	29
opname b12	2013	21
	2023	18

Vergelijking van de oude en nieuwe opnamen met behulp van statistiek

Het algemene beeld lijkt te zijn dat er verschuiving optreedt in de verhouding tussen de soorten (b.v. meer Moeraswespenorchis en minder Veldlathyrus in bepaalde hokken) en in de samenstelling van de vegetatie (b.v. Gewone agrimonie komt in meer hokken voor).

Daarmee weten we nog niet of deze verschuivingen zoveel invloed hebben op de samenstelling van de vegetatie in de opnamen dat daar een bepaalde trend uit af te leiden zou zijn en of bijvoorbeeld de vegetatiekaart van 2013 zou moeten worden gewijzigd.

Waar zouden de hokken waarin deze verschuivingen optreden terechtkomen bij een statistische her analyse van alle oude en nieuwe opnamen nu, in dezelfde of in een andere vegetatiegroep? Om dat te onderzoeken heb ik de nieuwe opnamen in het bestand van de opnamen uit 2013 gezet en er net als toen TWINSPAN op los gelaten (met dezelfde instelling van toen). Daarnaast heb ik de opnamen van nu met behulp van een veelgebruikte rekenmethode twee bij twee vergeleken met die van 2013 om te zien hoe groot de verschillen zijn.

Resultaten

De test met TWINSPAN wijst uit dat drie van de elf heropnamen nu in een andere vegetatie(sub)groep terecht zouden komen. Het betreft de heropnamen van de hokken d10, d84 en b12. Die zouden in een verwante vegetatiegroep terecht komen.

De maat voor het percentage overeenstemming of verschil tussen twee opnamen kan op veel verschillende manieren berekend worden. Een veel gebruikte methode is die volgens Steinhaus. Na berekening blijkt dat het percentage verschil tussen de oude en de nieuwe opnamen uiteenloopt van 26% (hok d32) tot 57% (hok d3). Er zijn opnamen in drie hokken met een verschilpercentage van boven de 50%: de opnamen in d3, d16 en e103. Wat de significantie daarvan is, weet ik niet.

Tabel 3

	1 '13	1 '23	3'13	3'23	10'13	10'23
1'13	0					
1'23	42	0				
3'13	45	37	0			
3'23	61	65	57	0		
10'13	40	37	53	57	0	
10'23	43	47	48	60	41	0

Tenslotte kunnen we ook nog kijken naar opnamen in hokken die volgens het verslag van 2013 in dezelfde vegetatiegroep thuishoren en het percentage verschil berekenen tussen oude en nieuwe opnamen in die hokken, namelijk de opnamen in de hokken 1, 3 en 10 in de ene groep en de hokken 14 en 16 in een naburige vegetatiegroep. De uitkomsten van het eerste drietal staan in tabel 3. Naderhand heb ik ter vergelijking ook nog twee andere methoden gebruikt om te berekenen wat de overeenkomst of het verschil is tussen opnamen. Die gaven zowel overeenkomstige als verschillende uitkomsten.

Volgens de cijfers in de linker kolom is het percentage verschil tussen telkens twee oude opnamen (1'13, 3'13 en 10'13) respectievelijk 45, 40 (eerste kolom) en 53 % (derde kolom). Het verschil tussen telkens een oude en een nieuwe opname is 42, 61 en 43% (kolom 1) en 57 en 48% (derde kolom) en 41 % (5^e kolom). Het verschil tussen telkens twee nieuwe opnamen is 65 en 47% (kolom 2) en 60% (kolom 4). De gemiddelden zijn respectievelijk 46, 47 en 57%.

We kunnen ook anders naar de cijfers kijken, namelijk als volgt. Het verschil tussen de oude (1'13) en de nieuwe opname (1'23) in hok 1 is 42%, tussen 1'13 en de oude in hok3 (3'13) 45%, tussen 1'13 en de nieuwe in hok 3 (3'23) 61%, tussen 1'13 en 10'13 40% en tussen 1'13 en 10'23 43%. Vergelijking van een oude en een nieuwe opname binnen dezelfde vegetatiegroep levert dus steeds een groter verschil op dan vergelijking van twee oude opnamen.

Iets dergelijks maar sterker zien we in de tweede kolom. Vergelijking van de nieuwe opname 1 met de oude van hok 3 (3'13) geeft een verschil van 37%, maar vergeleken met de nieuwe opname 3'23 wordt het verschil 65%. In de combinatie met de oude en nieuwe opnamen in hok 10 loopt het verschil van 37% naar 47%. In de derde kolom zien we dit niet optreden, maar in de vierde wel weer. En het treedt ook op in een tweetal hokken in een belendende vegetatiegroep. Dus volgens beide manieren van kijken naar de cijfers levert vergelijking van de nieuwe opnamen in hokken binnen dezelfde vegetatiegroep grotere verschillen op dan vergelijking van oude opnamen of van een oude en een nieuwe opname.

Dit verschijnsel doet zich niet alleen voor in hokken aan de noordkant van vak d, maar ook in een drietal hokken van een derde vegetatiegroep aan de zuidkant, waar ook heropnamen in gedaan zijn. Vergelijking zoals hierboven levert gelijksoortige resultaten, zij het niet in alle gevallen.

Wat vertellen andere rekenmethoden over de opnamegegevens? Elke methode legt ergens anders de nadruk op. Ik geef de tabellen niet, maar wel percentages zoals hierboven. Vergelijking van de oude opnamen met elkaar geeft volgens de Euclidische rekenmethode verschilpercentages van 73, 67 en 81. Vergelijking van oude met nieuwe opnamen de percentages 81, 100, 62, 100, 71 en 64. Vergelijking van twee nieuwe opnamen: 72, 91 en 105%. Gemiddelden zijn: 74%, 80% en 89%. Zodra er nieuwe opnamen in de berekening opgenomen worden, neemt het verschil (de ongelijkheid) toe.

Tenslotte nog een derde rekenmethode, die van Gower. De percentages zijn in dezelfde volgorde als bij de vorige: 23, 15 en 23. Dan 21, 42, 23, 36, 25 en 17. Tenslotte 27, 19 en 31. Gemiddelden: 20, 27 en 26. Dat wijst dezelfde kant op als bij de vorige methoden, maar minder sterk.

Dat vraagt om een verklaring. Alsof sinds 2013 een ontwikkeling heeft plaats gevonden waarbij de vegetaties in hokken van dezelfde vegetatiegroep een beetje uit elkaar zijn gegroeid. Maar welke kant op, kun je je dan afvragen. Is die willekeurig of zit er een ecologische factor achter? Daar is misschien wel achter te komen, want niet alleen bepalen ecologische factoren (graad van vochtigheid, aanbod van voedingsstoffen, zuurgraad) de aanwezigheid van soorten, maar

omgekeerd wijzen aanwezige soorten op de sterkte van plaatselijk heersende factoren. Ik ga daar nog een keer naar kijken.

Een verklaring voor toename zou kunnen zijn dat een soort zich na vestiging geleidelijk uitbreidt. Zo heb ik een aantal jaren geleden de eerste Echte koekoeksbloemen zien komen en zich in de volgende jaren zien uitbreiden. Moeraswespenorchis heeft zich duidelijk uitgebreid. Sinds bij het maaien stukken grasland met deze orchidee gespaard worden, kan dat behulpzaam voor uitbreiding zijn geweest. Dat zou ook voor Gewone agrimonie kunnen gelden. Maar waarom is Veldlathyrus dan achteruitgegaan? De soorten die in tabel 1 staan zijn volgens het verslag Planten en Mossen in de Rietput uit 2013 (bijlage 3, Inventarisatiegegevens van 1972 tot 2009) vrijwel alle vanaf het begin aanwezig geweest. Jammer genoeg is uit die gegevens geen toe- of afname in die periode af te leiden. Voorlopig tasten we in het duister.

Betrouwbaarheid van de nieuwe opnamen en de berekeningen

Zijn de geconstateerde verschillen echt en niet het gevolg van een andere manier van opnemen en maakt toepassing van de ene of de andere statistische methode nog uit?

1. De plek van de vroegere opnamen moest ik reconstrueren uit de meetgegevens van toen. Daarbij is exactheid nagestreefd en daarom vertrouw ik erop dat de nieuwe en de oude plekken van dezelfde opname nagenoeg hetzelfde zijn.
2. De heropnamen in vak d vonden plaats eind juli, begin augustus, terwijl de oorspronkelijke opnamen in 2013 begonnen in mei en herhaald werden gedurende de maand juni. Zeldzame of uitgebloeide soorten zoals vroegbloeiende orchideeën kunnen dus over het hoofd zijn gezien. En al gaat het schatten van de bedekking volgens bepaalde regels, de ene of de andere keer kan de uitslag toch iets anders uitvallen. Ik heb het beide keren wel zelf gedaan. Daarom zouden kleine afwijkingen b.v. in de bedekking niet vreemd zijn geweest, maar grote zoals de toename van Moeraswespenorchis en Gewone agrimonie kunnen niet toevallig zijn.
3. De gebruikte statistiek is in de vegetatiekunde normaal gangbaar. Verschillende methoden brengen wel interpretatieverschillen met zich mee, maar geen vervalsingen.

Kortom, er is alle reden om ervan uit te gaan dat de nieuwe gegevens betrouwbaar zijn.

Hans Fortuin

KNNV Bevelanden

Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging afd. Bevelanden

Bestuur:

- **Voorzitter:** Johan Eckhardt, Kon. Emmastraat 16, 4424 AA, Wemeldinge, 0113-621438, joh.eckhardt@zeelandnet.nl
- **Secretaris:** Eric Brouwer, Krabbendijke, secretaris@bevelanden.knnv.nl
- **Penningmeester/ledenadministratie:** Foort Minnaard, 's Gravenpolderseweg 56, 4462 CH, Goes, 0113-257445, fminnaard@kpnplanet.nl
- **Lid planologie:** Femke van den Berg, Brakstraat 1, 4331 TM Middelburg, 0118-624435, fvandenberg@derechteradvocaten.nl

Werkgroepen:

Beheerswerkgroep: Johan Vermin, 0113-639620, vermijn@kpnmail.nl
Vogelwerkgroep: Cees Lavooy, vwg_ledenadm@zeelandnet.nl
Plantenwerkgroep: Justus v.d. Berg, 0113-271210, justusvandenberg@kpnplanet.nl
Contactpersoon Paddestoelenwerkgroep: Ruud Lie, 0115-451585, ruud.lie@kpnmail.nl
Contactpersoon Strandwerkgroep: Elly Jacobusse, 06-29835816, ellyjacobusse@gmail.com
Contactpersoon zoogdieren: Nanning-Jan Honingh
Contactpersoon planologie: Femke van den Berg
Contactpersoon Atlasproject Nederlandse Mollusken: Harry Raad

Lidmaatschap:

Contributie **leden** vanaf 17 jaar € 32,50 per jaar, huisgenoten € 10,- per jaar.
Contributie **donateurs** minimaal € 14,- per jaar, huisgenoten minimaal € 2,50 per jaar.
Donateurs zijn geen lid van de landelijke KNNV.

Betaling contributie a.u.b. voor 1 maart van het jaar op IBAN NL20 INGB 0003 9394 12 t.n.v. KNNV Beveland te Goes

Adreswijzigingen e.d. a.u.b. doorgeven aan de ledenadministratie: Foort Minnaard, 's Gravenpolderseweg 56, 4462 CH, Goes, 0113-257445, fminnaard@kpnplanet.nl

Website:

KNNV Afdeling Bevelanden: <https://bevelanden.knnv.nl/>
Agenda KNNV Afdeling Bevelanden: <https://bevelanden.knnv.nl/agenda/>
KNNV Vogelwerkgroep: <https://vwgbevelanden.knnv.nl/>
Agenda KNNV Vogelwerkgroep: <https://vwgbevelanden.knnv.nl/agenda/>
e-mail: webmaster@bevelanden.knnv.nl

***Koninklijke
Nederlandse
Natuurhistorische
Vereniging/ afd. Bevelanden***

Redactieadres: Karin Klip, kaatje82@zeelandnet.nl